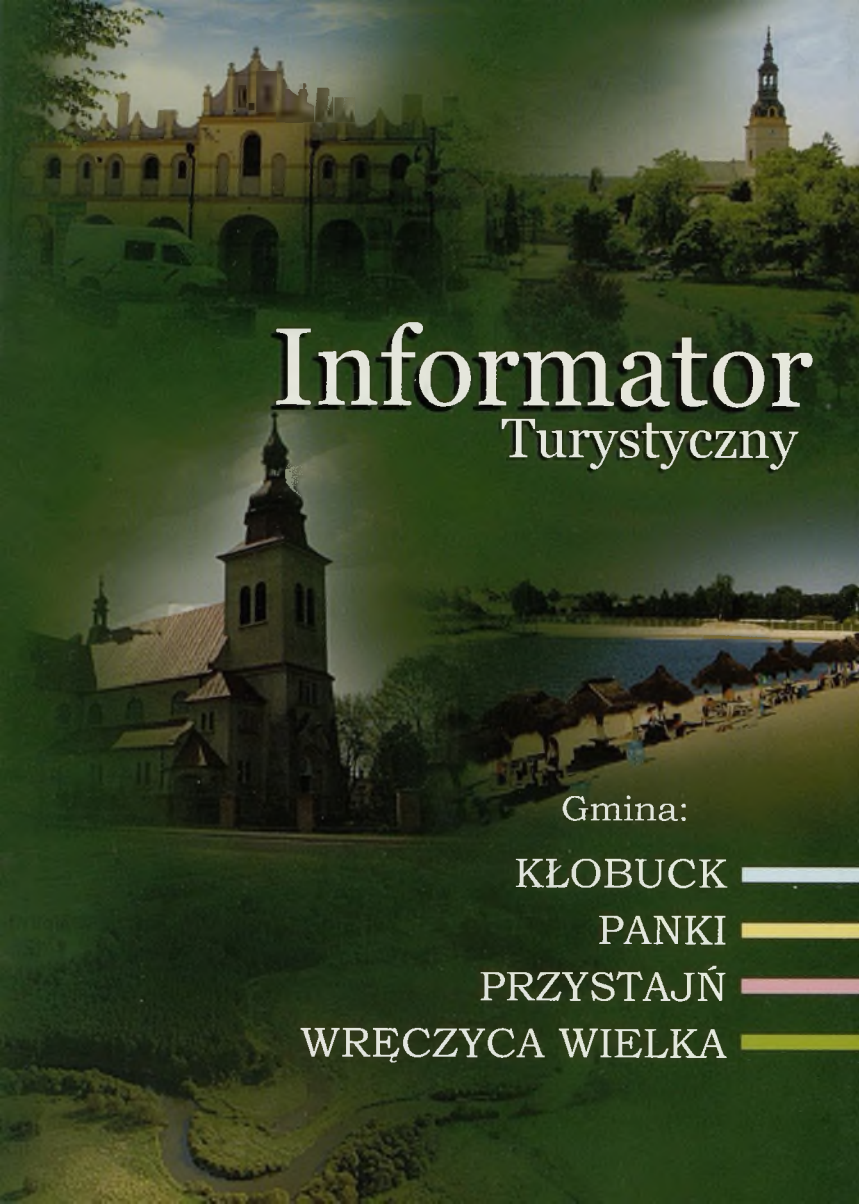

Informator

Turystyczny

Gmina:

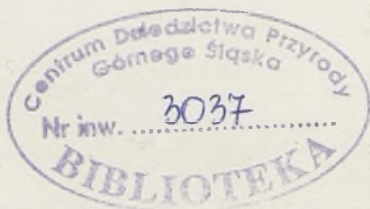
KŁOBUCK

PANKI

PRZYSTAJŃ

WRĘCZYCA WIELKA

*Niniejszy informator wydano staraniem
Miejskiego Ośrodka Kultury i Biblioteki
Publicznej Gminy Kłobuck dzięki wsparciu
finansowemu Urzędu Marszałkowskiego
Województwa Śląskiego*

WSZELKIE PRAWA ZASTRZEŻONE

Opracowanie: Barbara Marszał-Kościelniak, Monika Wypych

Zdjęcia wykonali:

A. Miszta, A. Balas, M. Werk, B. Leszczyński, K. Świtalski i inni.

Opracowanie graficzne i druk:

Druk Allegro 034 318 36 89

GMINA KŁOBUCK

Położona w południowo-wschodniej części powiatu kłobuckiego, zajmuje powierzchnię 130 km².

Początki **Kłobucka** i jego okolic sięgają wczesnego średniowiecza, miasto położone było przy drodze handlowej z Krakowa do Wielkopolski. Jego lokacji dokonał w 1339 r. Kazimierz Wielki. Na początku XV w. tutejszym proboszczem był Bartłomiej Długosz, od 1434 r. funkcję tę pełnił wielki historyk i autor dziejów Polski Jan Długosz. Na początku XVII w. miasto przeżywało okres świetności, głównie dzięki funkcjonującym w jego okolicy kopalniom rudy żelaznej. Ówczesny starosta i marszałek wielki koronny Mikołaj Wolski udoskonalił istniejące w okolicy kuźnie, sprowadził z zagranicy rzemieślników, zbudował nowoczesne odlewnie, drutarnie i blachownie. W 1658 r. Sejm ustanowił Kłobuck siedzibą starostwa oraz nadał gow posiadanie klasztorowi na Jasnej Górze. W okresie wojen kozackich, a później szwedzkich, miasto zaczęło podupadać, w 1689 r. zostało całkowicie spalone. Po drugim rozbiórce Polski okoliczne ziemie znalazły się w zaborze pruskim, po roku 1815 w Królestwie Polskim. W 1870 r. Kłobuck utracił prawa miejskie (odzyskane ponownie w 1917 r.), stan miasta był opłakany, a jego poprawa gospodarcza nastąpiła dopiero po II wojnie światowej. W 1952 r. miasto stało się siedzibą władz powiatowych. Rozpoczął się rozwój przemysłowy całego regionu, powstały kopalnie rud żelaza i zakład wzbogacania rudy. Likwidacja kopalń oraz reforma administracyjna kraju w 1975 r., przyniosły niestety ponowne zahamowanie jego rozwoju, istotne zmiany na tym terenie zaczęły być widoczne dopiero w latach 90.

Spacerkiem po mieście

Zwiedzanie miasta można rozpocząć od Rynku im. Jana Pawła II. To tutaj, nad architekturą, górują mury kościoła p.w. św. Marcina, najwspanialszego zabytku i chluby miasta. Świątynia ufundowana na początku XII w., przebudowywana w ciągu

kolejnych wieków, ma charakter gotycki, z zachowanymi elementami baroku. Posiada zabytkowe ołtarze, interesujące sklepienia krzyżowe w prezbiterium, bogato zdobione malowidłami stalle z XVII w., rokokową ambonę w kształcie łodzi oraz zabytkowe organy. Przechowywane są tutaj pamiątki ufundowane przez Jana Długosza: cenny ornat z XV w., złoty kielich z XIV w., a także chrzcielnica z 1402 r., rzeźbiony krzyż z końca XVI w. oraz monstrancja z XVII w. W kościele znajduje się również namalowany na desce Cudowny Obraz Matki Boskiej Kłobuckiej Niepokalanej Ucieczki Grzeszników, koronowany w 2000 r. a pochodzący z pierwszej połowy XV w. Na terenie zespołu sakralnego mieści się XV-wieczny spichlerz (przebudowany w XIX w.) oraz plebania (odrestaurowana w XIX i XX w.), będąca dawnym klasztorem kanoników regularnych, sprowadzonych tu przez J. Długosza. Opuszczając teren kościoła można zatrzymać się przy umieszczonej na jego murach tablicy pamiątkowej z płaskorzeźbą Józefa Piłsudskiego, upamiętniającej 71 rocznicę Odzyskania Niepodległości.

Po obejrzeniu świątyni warto udać się na tzw. „Wały”. Jest to teren obejmujący kilka wąskich uliczek po zachodniej stronie kościoła. Istniejące tu kiedyś zabudowania w swoich aktach sprzedaży posiadały informacje, że wybudowane zostały „na wale”. Ponieważ miasto nie posiadało nigdy murów obronnych, wał ten spełniał podobne im funkcje. Na rogu ulic: Wały i Strażackiej, w domu Smolińskich, urodził się Władysław Stefan Sebyła – poeta okresu międzywojennego, zamordowany przez NKWD pod Charkowem, stawiany obok tak znakomitych poetów, jak: Z. Herbert i ks. J. Twardowski.

Idąc dalej w stronę południową dochodzimy do ul. Okólnej, przy której pod nr 3 mieści się Biblioteka Publiczna Gminy Kłobuck, a w niej stała ekspozycja pamiątek i dokumentów po W. Sebyle, ofiarowanych m.in. przez wdowę po poecie Sabinę Sebyłową. Nieopodal biblioteki mijamy jedną z zabytkowych kapliczek typu

„domkowego”, następnie - idąc wzdłuż Białej Okszy - dochodzimy do ul. Wieluńskiej, gdzie pod nr 11 możemy obejrzeć dawną Łażnię Miejską. Budynek powstał w roku 1930, nadano mu jednak formę barokową.

Wracając ul. Okólną, przechodzimy na drugą stronę rzeki i idąc parkiem wzdłuż jej biegu przecinamy ulice: Armii Krajowej i Długosza (tutaj, tuż przy moście zlokalizowana jest kolejna zabytkowa kapliczka). Kierując się dalej ulicą Sportową widzimy znajdujący się po lewej stronie Ośrodek Sportu i Rekreacji, przechodząc ponownie na drugi brzeg rzeki charakterystycznym, półkolistym mostkiem i skręcając w lewo do parku, dochodzimy do ul. Zamkowej. Mijamy znajdujące się po obu stronach drogi stawy, następnie budynek krytej pływalni i szkołę, dochodzimy wreszcie do otoczonego parkiem Pałacu w Zagórzu.

Pałac zbudowany został w stylu gotyckim w latach 1795-1800 dla pruskiego ministra Christiana von Haugwitz, na wzór jego rezydencji w Berlinie. Był stałą lub okresową siedzibą jego kolejnych właścicieli, m.in. carskiej rodziny Romanowów.

W czasie powstania styczniowego był miejscem tragicznych wydarzeń, a nazwisko ówczesnego właściciela pałacu, okrutnego Edwarda Lemańskiego, było głośne w europejskich stolicach. Budynek, wzniesiony na planie litery L, posiada jedno piętro, od frontu elewację urozmaicając ryzality skrajne i pięcioboczny ryzalit środkowy, nad którym wznosi się ośmioboczna baszta zwieńczona pseudoblankami. W pobliżu pałacu stoi budynek dworu, z gankiem i tarasem od frontu, zbudowany prawdopodobnie na przełomie XIX i XX w.

W drodze powrotnej do centrum miasta, przy ul. 11 Listopada mijamy zabytkową kapliczkę z XIX w. Znajduje się na niej tablica, upamiętniająca walczących za ojczyznę w 1863 r. Idąc dalej w kierunku Rynku, dochodzimy do budynku Miejskiego Ośrodka Kultury i znajdującego się przy nim obelisku z płytą pamiątkową upamiętniającą 80. rocznicę urodzin W. Sebyły (kłobucki MOK

jest organizatorem konkursów, przeglądów artystycznych, wystaw i festynów kulturalnych, często wykraczających swym zasięgiem poza teren gminy i powiatu kłobuckiego oraz miejscem, w którym prowadzone są stałe formy zajęć i kino). Chętni do poznania miejsc pamięci poświęconych poległym i pomordowanym w I i II wojnie światowej oraz w wojnie bolszewickiej, powinni odwiedzić znajdującą się w pobliżu Szkołę Podstawową nr 2 (tablica upamiętniająca nauczycieli), dotrzeć do pomnika „Matki Polki” przy ul. 3 Maja oraz na cmentarz parafialny przy drodze wylotowej do Częstochowy. Przy okazji warto pamiętać o istniejącej w Komendzie Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej (ul. Częstochowska 45) Izbie Tradycji Pożarniczej, utworzonej w 1977 r. i będącej jedną z dwóch w województwie śląskim. Wśród ok. 1000 eksponatów, obejrzeć można historyczne dokumenty i zdjęcia oraz sprzęt, którym posługiwali się strażacy: zabytkowe sikawki, drewniany wóz strażacki, hełmy, pompy, itp.

Samochodem po okolicy

Z Kłobucka ul. Szkolną wyjeżdżamy do Kamyka (po lewej stronie, tuż przed wjazdem w zwartą zabudowę, mijamy charakterystyczne wypiętrzenie zwane „Górą Kamycką”). Przy kościele parafialnym p.w. Najświętszej Marii Panny Wspomożenia Wiernych skręcamy w prawo, gdzie w centrum, przy Placu Witosa, znajduje się wybudowany w roku 1840 dworek, stanowiący przykład klasycystycznej architektury dworu polskiego. Wzniesiony na terenie dawnego parku, parterowy, na planie prostokąta. W elewacji frontowej ozdobiony okazałym toskańskim portykiem kolumnowym, zwieńczonym trójkątnym przyczółkiem, elewację ogrodową akcentują toskańskie pilastry. Po drugiej stronie drogi prowadzącej do Częstochowy, na estetycznie zagospodarowanym skwerku, znajduje się przecięty na połowę – jako symbol otwartości Kamyka - 3,5 tonowy polny kamień.

Według miejscowej legendy, dawny właściciel tutejszych włości

odpoczywał na polnym kamieniu, po objeździe majątku.

Z Kamyka można udać się do Łobodna (na budynku remizy Ochotniczej Straży Pożarnej znajduje się tablica ku czci zamordowanych przez hitlerowców mieszkańców wsi, a na łąkowo-leśnym terenie zwanym „Puchałami” jedna z najstarszych w regionie - licząca ok. 200 lat - kapliczek, wybudowana prawdopodobnie jeszcze w okresie wojen napoleońskich przez jednego z mieszkańców dla chorej córki) lub do Nowej Wsi (w jej centrum ustawiony jest krzyż oraz 10 „milczących” kamieni, będących symbolem zamordowanych tu w roku 1944 Polaków).

Kierując się z Kamyka w stronę Częstochowy i skręcając tuż przed boiskiem sportowym w lewo, dojeżdżamy do położonego nieopodal Kopca i znajdującego się tutaj Nowicjatu Towarzystwa Księży Salezjanów. W dawnych czasach (być może już w XI w.) stał w tym miejscu zamek obronny (jego pozostałości to wzniesienie – „kopiec”, otoczony kiedyś fosą). Salezjanie przybyli do Kopca w 1938 r., kilka lat wcześniej otrzymali tutejszy majątek od Henryki i Władysława Babickich. Nowicjat mieści się w odrestaurowanych zabudowaniach byłego folwarku, tj. wybudowanej w 1793 r. i przerobionej na młyn papierni (obecnie znajdują się w nim: sala wykładowa, kaplica, sala rekreacyjna, biblioteka i pokoje mieszkalne), willi (wybudowanej w 1905 r., obecnie: kaplica kuchnia, stołówka, część mieszkalna), kaplicy (szopy gospodarczej, stojącej na miejscu drugiego budynku papierni) oraz domu nowego „odzyskanego” czyli dawnej obory, przerobionej w 1947 r. na budynek mieszkalny (obecnie sypialnie i pokoje mieszkalne nowicjuszy).

Z Kopca, ul. Salezjańską jedziemy do Białej. Tutaj przy kościele p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, znajduje się drewniana XVIII-wieczna dzwonnica. Wzniesiona na planie czworoboku, w dolnej części oszalowana, w górnej otwarta na zewnątrz arkadami. Dach namiotowy, kryty blachą. Na miejscowym

omentarzu znajduje się pomnik upamiętniający żołnierzy, którzy zginęli w walce 1945 r.

Z Białej, ul. Sadową dojeżdżamy do Lgoty. Warto zatrzymać się w centrum wsi, przy wybudowanej tu w roku 1900 - na miejscu istniejącej wcześniej drewnianej - kapliczce. Umieszczono w niej kopię obrazu Matki Boskiej Bolesnej Królowej Polski, którego oryginał znajduje się obecnie w Sanktuarium w Licheniu, a zabrany stąd został w roku 1836 przez jednego z żołnierzy księcia Józefa Poniatowskiego, w dowód wdzięczności Matce Boskiej za ocalenie mu życia. Nieco dalej, po lewej stronie drogi do Częstochowy, stoi kolejna kapliczka. Jak głosi legenda, to właśnie w tym miejscu, w czasie potopu szwedzkiego, doszło do zdarzeń opisanych przez H. Sienkiewicza w „Potopie”, a nieopodal stała stodoła, w której zdrajca Kuklinowski męczył Kmicica.

Z Lgoty, przez Gruszewnię i Libidzę (na szczycie wzniesienia, przez które przebiega droga, można podziwiać rozległą panoramę okolicy), wracamy do Kłobucka.

Rowerem do lasu i nad wodę

Miłośnicy rowerowych wycieczek mogą wybrać się ścieżką przyrodniczo-leśną, obejmującą dwie trasy: rowerową o długości 12,7 km i pieszą o długości 4,5 km.

Trasa rowerowa biegnie od stanowiska chronionego wawrzynka wilczetyko w Leśnictwie Pierzchno, przez rezerwat „Zamczysko” w Grodzisku do zalewu w Zakrzewie. „Zamczysko”- rezerwat o pow. 1,35 ha, utworzony w 1971 r. obejmuje wzgórze z wałami obronnymi, fosą i ruinami średniowiecznego grodu, teren pokrywa las mieszany, w którym dominuje starodrzew dębowy w wieku 180-200 lat. Zalew w Zakrzewie – sztuczny zbiornik wodny o pow. 10 ha, utworzony na Białej Okszy, w okresie letnim wykorzystywany do celów rekreacyjnych.

Trasa piesza rozpoczyna się w rezerwacie przyrody „Dębowa Góra”, biegnie do zbiornika w Zakrzewie, a następnie do pomnika

przyrody (200-letniego dębu szypułkowego), obok siedziby Nadleśnictwa. „Dębowa Góra” – rezerwat o pow. 5,45 ha, utworzony w 1953 r. Położony na wzniesieniu dochodzącym do 330 m n.p.m, na którym znajduje się wieża obserwacyjna. Na terenie rezerwatu rosną dęby szypułkowe i świerki (najstarsze liczą 400 lat), osobliwością przyrodniczą są chronione gatunki roślin: wawrzynek wilczełyko, barwinek, konwalia majowa oraz zwierzęta: jaszczurka zwinka, padalec zwyczajny, żmija zygzakowata. Amatorzy kąpeli mogą ponadto miło spędzić czas nad prywatnym zalewem „Borówka” w Kamyku (z Kłobucka wyjazd ul. Szkolną). Zaletą kąpieliska są: piaszczysta plaża, drewniane domki chroniące przed upałem oraz głębokość wody do 2 m. Ponadto na miejscu znajdują się: zjeżdżalnia wodna, wypożyczalnia sprzętu wodnego, punkty gastronomiczne oraz mały ośrodek wypoczynkowy. Zimą na terenie kompleksu dostępny jest stok narciarski z wyciągiem.

GMINA PANKI

Położona w południowo – zachodniej części powiatu, zajmuje powierzchnię 55 km².

Dzieje Panek i miejscowości w gminie związane są z hutnictwem i kopalniami rudy żelaza. W 1374 r. Władysław Opolczyk nadał te ziemie oraz prawo kopania rudy i wytapiania z niej żelaza kuźnikowi Panko. Na przełomie XVI i XVII w. nad obecną Pankówką (kiedyś Kostrzynią), istniało kilka kuźnic (m.in. w Pankach, Kawkach, Praszczykach, Cygance i Kostrzynie), w pobliżu wsi zlokalizowanych było kilka kopalń rud żelaza. Na początku XIX w. wybudowano w Pankach nowy, wielki piec, najbardziej wydajny w Królestwie Kongresowym. Kiedy nastąpił prężny rozwój hutnictwa w Częstochowie, produkcja w Pankach przestała się opłacać i w 1881 r. piec wygaszono. Kopalnie rud żelaza działały nadal, w ostatniej (Krystyna II), wydobywanie zakończono w roku 1969.

Śladami przeszłości

Wycieczkę śladami, świadczącymi o górniczym rodowodzie tego terenu, rozpoczynamy w centrum Panek, gdzie usytuowany jest kościół parafialny p.w. Świętej Rodziny. Wybudowano go w latach 1921-1928, na fundamentach wygaszonego pieca hutniczego. Wcześniej, tutejsi wierni modlili się w drewnianej kaplicy stojącej nad rzeką (obecnie znajduje się tam parking). Kościół posiada trzy nawy oraz prezbiterium, fasadę wejściową zdobią wieże (środkowa, najwyższa z dzwonami oraz dwie mniejsze, z wejściami bocznymi). Wnętrze kościoła, choć realizowane pod koniec lat 20. ubiegłego wieku, jest próbą naśladownictwa dawnych stylów dekoracyjnych. Ołtarz główny, drewniany, z elementami mosiężnymi, dedykowany Matce Bożej Anielskiej. Przedstawia ją obraz namalowany na płótnie przez Bolesława Rutkowskiego w roku 1929. Powyżej obraz św. Andrzeja Boboli, patrona kościoła. Po obu stronach ołtarza naturalnej wielkości drewniane rzeźby - św. Antoniego z Padwy oraz św. Franciszka z Asyżu. Ponadto warte uwagi: ołtarze boczne (lewy z obrazem Świętej Rodziny, ufundowany w roku 1923), drewniana chrzcielnica, ozdobna ambona, stacje Drogi Krzyżowej, wyrzeźbione w roku 1936 przez Jana Szostaka, profesora Państwowej Szkoły Przemysłu Drzewnego w Zakopanem (znanej obecnie jako szkoła im. A. Kenara) oraz organy. Obok kościoła znajduje się, wybudowana w roku 1980 kaplica – grota, będąca pomnikiem wdzięczności dla zmarłych kapłanów tutejszej parafii. Ich nazwiska i fotografie umieszczone są na trzech murowanych tablicach.

Po zwiedzeniu kościoła udajemy się w kierunku ul. 1 Maja. Mijamy budynek plebanii (na ogrodzeniu posesji oznaczono niebieski Szlak Rezerwatów Przyrody, prowadzący: w lewo – do Żerdziny (1,5 km), a dalej do Kłobucka oraz w prawo – do Rezerwatu „Modrzewiowa Góra” w Nadleśnictwie Zwierzyniec (7 km). Z miejsca, w którym się znajdujemy widoczny jest staw, ulubione miejsce spotkań wędkarzy (za stawem, przy drodze

prowadzącej w kierunku Częstochowy, boisko oraz pawilon sportowy miejscowego klubu). W pobliżu budynek Ośrodka Zdrowia, kilka bloków mieszkalnych, przedszkole oraz ogródki działkowe. Istniejące tu osiedle, jest kolejnym świadectwem prężnie działających kiedyś na tym terenie kopalń. Po drugiej stronie ulicy, tzw. „stary dom nauczyciela”. Obecnie, po gruntownej przebudowie w latach 60., budynek nie reprezentuje żadnego stylu, w „Katalogu zabytków sztuki w Polsce” (T. VI), figuruje jednak jako dwór z połowy XIX w., murowany, parterowy, z piętrową wystawką na osi, prostokątny. Przy ul. 1 Maja 8 znajduje się Gminny Ośrodek Kultury i Sportu. Mieści się w nim utworzona w latach 90. Izba Tradycji, w której zgromadzono liczne pamiątki, będące świadectwem życia tutejszych mieszkańców: przedmioty gospodarstwa domowego (garnki, kołowrotki, żelazka), narzędzia rolnicze oraz przedmioty związane z górnictwem i hutnictwem (hełmy, kilofy, wiertła, mapy, itp.). Izbę można zwiedzać w godzinach pracy Ośrodka, najlepiej po wcześniejszym umówieniu się.

Aby dotrzeć do położonych w pobliżu terenów, na których kiedyś istniały kopalnie: „Krystyna” (lata 30. i 40.), „Krystyna I” (lata 50. i 60.) oraz „Krystyna II” (lata 60.), należy udać się w kierunku wsi Jaciska. Na rozwidleniu dróg skręcamy w prawo, w odległości ok. 1 km (tuż za ostatnimi zabudowaniami), po prawej stronie drogi, znajduje się hałda, będąca pozostałością ostatniej działającej kopalni – „Krystyny II”, która wydobycie zakończyła w 1969 r. (latem mało widoczna, ze względu na porastające ją drzewa).

Miłośnicy rowerowych wycieczek mogą z tego miejsca udać się nieco dalej - kompleksy leśne w okolicach Jacisk są popularnymi miejscami odwiedzanymi przez grzybiarzy, znajduje się w nich również potężny głaz, będący pomnikiem upamiętniającym zamordowanego tam w roku 1933 leśniczego – Zygmunta Pełczyńskiego.

Do rezerwatu

Jeśli z centrum Panek udamy się niebieskim szlakiem do Zwierzyńca III, dotrzemy do Rezerwatu „Modrzewiowa Góra”. Jadący samochodem kierują się w stronę Krzepic, mijając po drodze miejscowość Janiki. Znajduje się tu, wybudowany w roku 1985, kościół parafialny p.w. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski, obok niego - na rozwidleniu dróg - na uwagę zasługuje zabytkowa kapliczka z roku 1896. Jej fundatorami było małżeństwo – Petronela i Ludwik Gorzałkowie, którzy powrócili z wygnania na Syberię. Ich nazwisko umieszczone jest obok krzyża znajdującego się nad wejściem do kapliczki. Jeszcze w latach 50. ubiegłego wieku budowla ta była najwyższym obiektem w okolicy – na niewielkiej dzwonnicy znajdował się dzwon, który w ważnych chwilach zwoływał tutejszych mieszkańców. Skręcając w prawo do lasu, docieramy do rezerwatu. Jego utworzenie w roku 1957, na powierzchni 49 ha, miało na celu zachowanie naturalnego, wielogatunkowego lasu mieszanego ze znacznym udziałem 100-letniego modrzewia polskiego oraz wspaniałych, 200-letnich okazów dębów (głównie szypułkowych). Całkowitą ochroną na terenie „Modrzewiowej Góry” objęte są: buławik wielkokwiatowy, gnieznik leśny i wawrzynek wilczełyko, bogatą faunę reprezentują m.in. różnorodne owady, płazy, a także 24 gatunki ssaków (ryjówki aksamitne, gronostaje, łasice, sarny, borsuki, lisy, kuny leśne, wiewiórki, przejściowo dziki i jelenie). Dodatkową atrakcją, dla wnikliwych obserwatorów poruszających się tutajszymi kompleksami leśnymi, będą z pewnością betonowe bunkry (stanowiska strzeleckie z okresu II wojny światowej) oraz liczne szybiki odwiertów z poszukiwania złóż rudy żelaza.

Po spacerze leśnymi ścieżkami, warto jeszcze udać się do miejscowości, w których znajdują się zabytkowe - murowane i drewniane - chałupy z końca XIX i początku XX wieku: Zwierzyńca III (chałupa pod nr 71), Konieczek (nr 28) i Aleksandrowa (nr 13).

GMINA PRYZYSTAJŃ

Położona w południowo – zachodniej części powiatu, zajmuje powierzchnię 88,85 km².

Historia zorganizowanego osadnictwa w Przystajni sięga drugiej połowy XIV w., wcześniejsze ślady pobytu ludzi na tym terenie pochodzą z epoki neolitu, przebywała tu również ludność kultury łużyckiej i przeworskiej. W 1370 r. król Ludwik Węgierski dał w lenno księciu Władysławowi Opolczykowi część ziemi krakowskiej i sieradzkiej, niewykluczone, że właśnie za jego panowania powstała Przystajń. Od tego czasu, aż do roku 1795 miejscowość i jej okolice należały do ziemi krakowskiej. W 1374 r. prawo na założenie kuźnicy nad obecną Pankówką otrzymał Jan zwany Pasternakiem, kolejny zakład powstał około roku 1400 w Kuźnicy Starej. Po roku 1590 nastąpił rozwój Przystajni i jej okolic. Był on efektem działalności starosty krzepickiego Mikołaja Wolskiego, który – podobnie jak na innych obszarach – zaczął tu tworzyć nowoczesny przemysł hutniczy. W XVIII w. Przystajń wraz z okolicznymi wioskami była własnością Antoniego Paciorowskiego. Po drugim rozbiórce Polski tutejsze ziemie znalazły się pod panowaniem pruskim, później leżały w granicach Księstwa Warszawskiego, a następnie w zaborze rosyjskim. Po wybuchu II wojny światowej gminę wcielono do Rzeszy; po wojnie jej przynależność administracyjna zmieniała się kilkakrotnie.

„Wielką pętlą”

Gmina Przystajń posiada bardzo dobre warunki do uprawiania turystyki rowerowej. Przebiega przez nią oznakowany na zielono szlak rowerowy „Wielkiej Pętli Częstochowskiej Lubliniec – Działoszyn”, ponadto projektowana jest ścieżka rowerowa „Dookoła Gminy Przystajń”.

Wyprawę fragmentem „Wielkiej Pętli” rozpoczynamy w południowej części gminy, położonej na terenie utworzonego w 1999 r. Parku Krajobrazowego „Lasy nad Górną Liswartą”.

W pobliżu Kamińska znajduje się Dębowa Góra, licząca 301 m n.p.m. i będąca najwyższym punktem gminy. Warto wspomnieć, że latem 1992 r. w tutejszych lasach doszło do wielkiego pożaru, w wyniku którego spłonęło ponad 500 ha lasu. Świadectwem tego zdarzenia oraz prowadzonej przez dwa tygodnie akcji gaśniczej jest ustawiona na miejscu pogorzeliska kapliczka oraz tablica pamiątkowa (aby do niej dotrzeć kierujemy się w stronę miejscowości Łebki).

Z Kamińska udajemy się w kierunku Przystajni, mijając kolejno: Kluczno (warta uwagi zagroda młynarska z XIX w.), Ługi-Radły (zespół kościoła parafialnego p.w. „Najświętszego Serca Pana Jezusa”; kościół murowany, 1930-31, przebudowany i rozbudowany w latach 1955-59; plebania murowana, lata 20. XX wieku; na miejscowym cmentarzu zbiorowa mogiła ofiar hitleryzmu) oraz Dąbrowę, na terenie której kilka lat temu odkryto cmentarzysko zaliczane do kultury łużyckiej z pogranicza epoki brązu i wczesnej epoki żelaza. Jadąc dalej mijamy po lewej stronie Bór Zajaciński (zabytkowa, murowana kapliczka; w Szkole Podstawowej tablica pamiątkowa poświęcona Stanisławowi Sojczyńskiemu ps. „Warszyc”, miejscowemu nauczycielowi, oficerowi Konspiracyjnego Wojska Polskiego, rozstrzelanemu w 1947 r.), a następnie Wrzosa i Brzeziny.

W samej Przystajni warto spędzić nieco więcej czasu. Znajduje się tu wybudowany w latach 1752-1797 kościół parafialny p.w. „Świętej Trójcy”. Jego budowę rozpoczęła ówczesna właścicielka wsi – Róża Żabicka, a zakończył kolejny właściciel – Antoni Paciorkowski. W świątyni zwraca uwagę bogato złożony ołtarz główny z obrazem Trójcy Świętej i postaciami czterech Ewangelistów oraz dwa ołtarze boczne z obrazami olejnymi św. Walentego, św. Rocha oraz Matki Boskiej Częstochowskiej. Drewniane figury Ewangelistów zdobią - pochodzącą ze starego, drewnianego kościoła - ambonę; jednym z ciekawszych zabytków jest również żeliwna chrzcielnica, odlana w 1882 r. w hucie

w Kuźnicy Starej. Na murach kościoła znajduje się tablica poświęcona poległym w wojnie bolszewickiej oraz druga, upamiętniająca postać księdza kanonika Leonarda Stawickiego, proboszcza tutejszej parafii, prekursora spółdzielczości na terenie Przystajni, założyciela Kasy Stefczyka, Kółka Rolniczego, Ochotniczej Straży Pożarnej, budowniczego zabytkowych „Sukiennic”, zagazowanego w Dachau w 1942 r.

Nieopodal kościoła znajduje się wybudowany pod koniec XIX w. murowany ratusz, tzw. „Sukiennice”. Budynek ma charakter neorenesansowy, kiedyś mieściły się w nim: sklep Przystajńskiego Stowarzyszenia Spożywców, świetlica z czytelnią oraz mieszkanie piekarza i herbaciarnia.

W Przystajni ma swoją siedzibę Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji. Dysponuje on m.in. boiskami do piłki nożnej, koszykówki oraz kortem tenisowym. Na placu pomiędzy ulicami Szkolną i Krótką można obejrzeć pomnik przyrody – okazały dąb szypułkowy posadzony w roku 1935 i noszący imię Józefa Piłsudskiego.

Ostatnim miejscem na trasie „Wielkiej Pętli”, do którego się udajemy, jest Kuźnica Stara. W centrum wsi w roku 2000 ustawiono obelisk, upamiętniający obchody jej 600-lecia, bowiem pierwsze wzmianki na temat jej powstania pochodzą z początku XV w., kiedy wybudowano tu pierwszą kuźnicę. Na miejscu warto obejrzeć: kuźnicę z XVIII w., przekształconą na początku XX w. w młyn wodny; klasycystyczny, murowany dwór z I poł. XIX w., przebudowany w 1920 r. oraz zabytkową kapliczkę z 1923 r. W parku obok dworu znajduje się kolejny pomnik przyrody, tzw. aleja lipowa. Tworzą ją 4 drzewa – 2 lipy drobnolistne o obwodach 300 i 340 cm oraz 2 lipy szerokolistne o obwodach 232 i 268 cm.

Przebywając na terenie gminy Przystajń trzeba również odwiedzić jej część zachodnią, położoną malowniczo wzdłuż doliny Liswarty. Ciekawą panoramę doliny można oglądać w okolicach

Podłęża Szlacheckiego, w samym Podłężu znajduje się zabytkowa kapliczka z 1864 r. oraz pozostałości parku dworskiego. Nieco dalej na południe położone są: Kuźnica Nowa (godny uwagi drewniany młyn wodny z początku XX w.) oraz Stany (zabytkowa kapliczka i jaz na Liswarcie).

GMINA WRĘCZYCA WIELKA

Położona w południowej części powiatu, zajmuje powierzchnię 148 km².

Początki osadnictwa na terenach obecnej gminy sięgają czasów wczesnopiastowskich, o czym świadczą zachowane do dzisiaj fosy i wały obronne „Zamczysko”, będące pierwotnie warownym gródkiem monarszym. Do najstarszych osad należą: Wręczyca, Grodzisko i Szarlejka – pierwsze wzmianki o nich pochodzą z roku 1383. W XV w. natomiast pojawiły się informacje o istniejących na tych terenach - już od 1374 r. – kuźnicach. Dokumenty Zygmunta Augusta z 1549 r. potwierdzają istnienie kuźnicy Błażeja Łojka we Wręczycy, natomiast z 1566 r. pochodzi przywilej Andrzeja Kawki na wyrób żelaza w Truskolasach. Z wydobyciem rudy związana jest również współczesna historia gminy, zwłaszcza w latach 1954 – 1983, kiedy to kopalnie dawały zatrudnienie mieszkańcom i przyczyniały się do jej rozwoju.

Szlakiem drewnianej architektury sakralnej. Aby obejrzeć najstarszy zabytek w gminie i jedną z piękniejszych drewnianych budowli sakralnych w Polsce, należy udać się do miejscowości Truskolasy (z Wręczycy szlakiem rowerowym w kierunku Panek, z Kłobucka niebieskim Szlakiem Rezerwatów Przyrody).

Kościół p.w. św. Mikołaja pochodzi z roku 1737, jego fundatorem był dzierżawca starostwa krzepickiego Józef Winner. Usytuowany jest na niewielkim wzniesieniu, wśród wiekowych lip (warta uwagi aleja lipowa, składająca się z 30 starych drzew – pomników przyrody; najgrubsze z nich osiągają od 461 do 480 cm

w obwodzie). W Kaplicy św. Józefa umieszczony jest obraz św. Józefa z Dzieciątkiem, z postacią fundatora kościoła w otoczeniu rodziny. O wyjątkowym charakterze świątyni decyduje również obraz Matki Bożej Łaskawej, umieszczony w centrum ołtarza głównego. Wizerunek ten w 1686 r. uznany został za „łaskawy”, z powodu licznych uzdrowień, zwłaszcza oczu i nóg. Będąc w Truskolasach warto również zobaczyć: znajdujące się w północno-wschodniej części miejscowości (ul. Słowackiego), najwyższe w okolicy wzgórze – punkt widokowy, będący jednocześnie najwyższym punktem Wyżyny Woźnicko-Wieluńskiej oraz pomniki przyrody – grupę lip drobnolistnych, rosnących wzdłuż zachodniej części miejscowego cmentarza.

Aby obejrzeć kolejny przykład drewnianej architektury sakralnej warto udać się do Boru Zapilskiego, gdzie znajduje się, wybudowany w latach 1919-21, trójnawowy kościół św. Jacka.

Po drodze można zatrzymać się nad położonym na pograniczu Truskolasów i Piły, zbiornikiem wodnym „Gazdówka”. Dawniej na tym terenie stał młyn wodny, którego właścicielami była rodzina Nonasów, w latach 90., kiedy zbiornik retencyjny „Piła” przekształcono w obecny zalew, miejsce to zaczęło tętnić życiem, organizowano tu festyny i dyskoteki. Dla miłośników historii warto dodać że na pobliskich terenach, grupa archeologów odkryła w roku 1995 cenne stanowisko archeologiczne. Odkrytych zostało ponad 40 grobów ciałopalnych i szkieletowych (X – VII w p.n.e.) oraz znajdujące się w nich przedmioty: naczynia, ozdoby, broń, itp.

W bliskim sąsiedztwie z Borem Zapilskim położone są Węglowice, do których warto udać się (zwłaszcza latem), ze względu na istniejący przy tamtejszej szkole, ośrodek rekreacyjno – sportowy z basenem kąpielowym i kompleksem boisk. Kilka kilometrów dalej (na południowym krańcu gminy), w pobliżu wsi Jezioro, położony jest rezerwat

leśno – torfowiskowy „Jeziorowe Bagno”. Tworzy go kompleks zbiorowisk torfowiskowych wokół oligotroficznego, śródleśnego zbiornika wodnego i małych zarastających oczek wodnych. Można tu trafić na takie gatunki roślinne, jak: rosiczka okrągłolistna, żurawina błotna, modrzewica, bagno zwyczajne czy borówka bagiczna. Rezerwat jest ostoją lęgową dla wielu gatunków ptaków i zwierząt. W pobliżu leśniczówki Połamaniec rośnie jeden z najgrubszych w Polsce orzechów czarnych o obwodzie 357 cm.

Wracając z południowego krańca gminy, w stronę jej centrum – Wręczy Wielkiej, godny uwagi jest - widoczny z odległych zakątków powiatu kłobuckiego – maszt RTV w Klepaczce, ponadto w otaczającym krajobrazie zauważyć można pokopalniane hałdy, nieczynnych już kopalni rud żelaza (Truskolasy, a także okolice Wręczy, Kalei i Golców).

W samej Wręczy okazałym obiektem jest kościół p.w. św. Józefa, wyróżniony w konkursie „Na najlepszy obiekt województwa częstochowskiego”. Odwiedzający centrum gminy powinni również dotrzeć do nowoczesnego budynku miejscowego Ośrodka Kultury, bowiem tutejszy GOK jest organizatorem licznych konkursów i przeglądów, prowadzi koła zainteresowań, orkiestrę dętą, itp.

Udając się z Wręczy w stronę Kłobucka, dotrzemy do położonego w odległości ok. 1 km na zachód od wsi Grodzisko, rezerwatu leśnego „Zamczysko”. Na obszarze o pow. 1,35 ha, znajdują się dobrze zachowane fosy i wały obronne po zburzonym w średniowieczu warownym zamku. Rezerwat ma charakter parkowy, obok ponad 200-letnich dębów szypułkowych można w nim podziwiać modrzew japoński i europejski, czeremchę, lipę szerokolistną, jawor i czarne bzy.

Wręczyca

Użytek ekologiczny
„Bagno w Jeziorze”

Użytek ekologiczny „Dzicze Bagno”

Hałda

Maszt RTV w Klepaczce

Przyroda

Legenda

	granica gminy		Stanki
	siedziba Starostwa Powiatowego		kościół
	siedziba Urzędu Gminy		zamek, pałac, dwór
	droga główna, droga drugorzędna		hotel
	droga lokalna - powiatowa		stacja paliw
	droga polna, dukt leśny		leśniczówka, gajówka
	numer drogi		rezerwat przyrody
	dawne kopalnie i kuźnie		punkt wysokościowy
	las tereny zielone		Znakowane szlaki turystyczne
	zabudowa		szlak rezerwatów przyrody
			szlak kłobucki
			Znakowane szlaki turystyczne rowerowe
			Lubliniec - Działoszyń
			Krzepice - Czawa
			Kłobuck - Blachownia
			szlaki rowerowe nieoznakowane

Kapliczka w Podłężu Szlacheckim, murowana, 1864 r.

Sukiennice w Przystajni

Młyn - Kluczno

Kościół w Przystajni

Dworek w Kuźnicy Starej

Kościół w Pankach

Kapliczka w Janikach

Osiedle mieszkaniowe

Halda - Krystyna

Kościół w Truskolasach

Ośrodek sportowo-rekreat. przy szkole w Węglowicach

Kościół p.w. św. Marcina w Kłobucku

Pałac w Kłobucku - Zagórze

Leśniczówka - Modrzewiowa Góra

Rezerwat leśny „Zamczysko”

Kapliczka przy drodze: Bór Zapilski - Piła I

Kościół w Borze Zapilskim

Kościół w Kamyku

Dawna Łaźnia w Kłobucku

Dworek w Kamyku XIX w.

Pomnik Pamięci Poległym
za Wolność i Ojczyznę

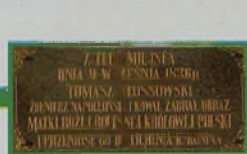
Pomnik Przyrody
- Zakrzew

Zalew w Kłobucku
- Zakrzew

Kaplica - Igota

Dzwonnica w Białej

Kościół w Białej

Stawy w Kopcu

Kapliczka w Łobodnie

Ośrodek rekreacyjny
Borówka

Kapliczka - Kłobuck

Kapliczka - Kłobuck

Rezerwat „Dębowa Góra”

Kłobuck, zabytkowy
układ urbanistyczny

Kamyk z lotu ptaka

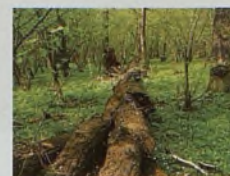
Kamycka Góra

„Dębowa Góra”

Kłobuck z lotu ptaka

Przyroda

Rzeka Pankówka

Kościół Janiki

Okazy 200 letnich modrzewi
w rezerwacie
Modrzewiowa Góra

Przyroda

Przystajń z lotu ptaka

Aleja czterech drzew

Pomniki pamięci:
- Symboliczna mogiła ofiar
stalinizmu
- Tablica poświęcona
ks. Leonardowi Stawickiemu -
kościół w Przystajni

Mogiła zbiorowa ofiar hitleryzmu

Dąb Piłsudskiego w Przystajni

Dawna kuźnica obecnie młyn
w Kuźnicy Starej

Kapliczka poświęcona
wielkiemu pożarowi w 1992 r.

Tablica poświęcona „Warszycowi”

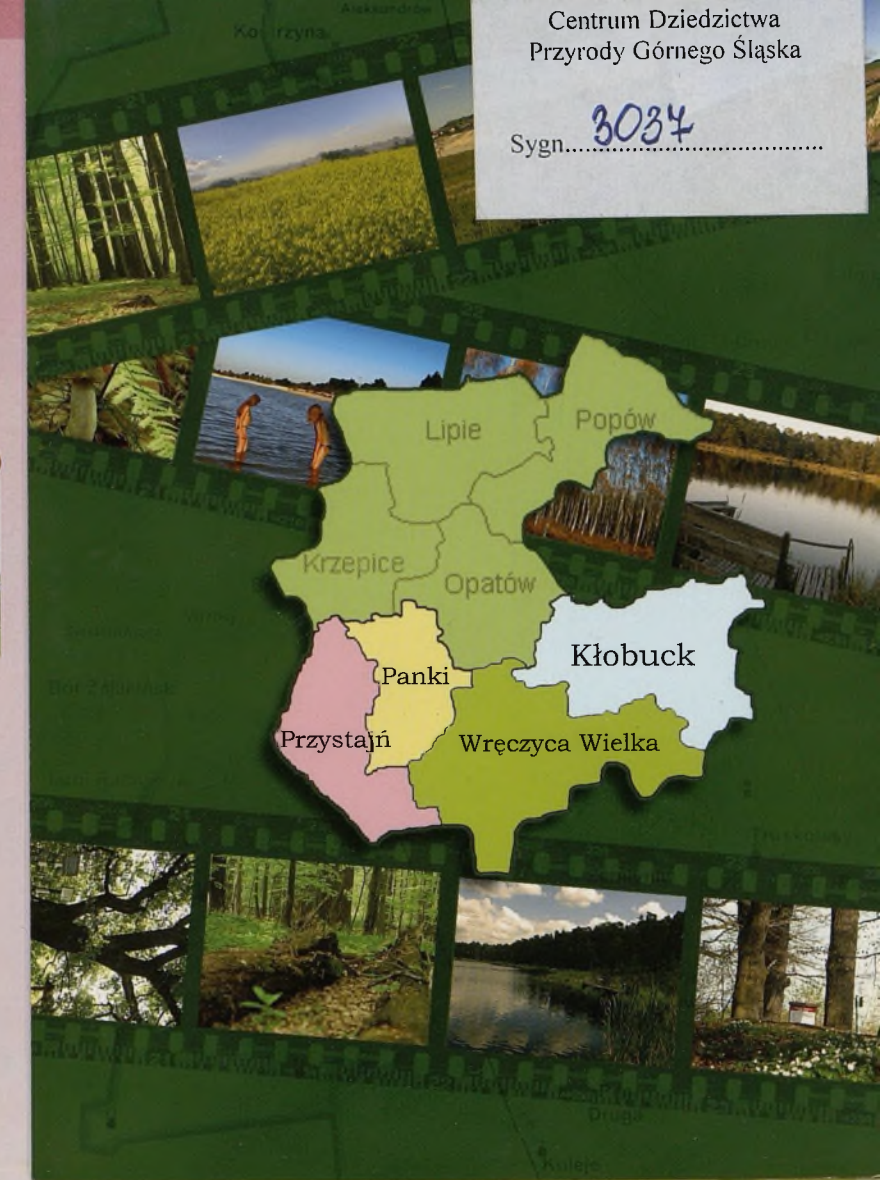
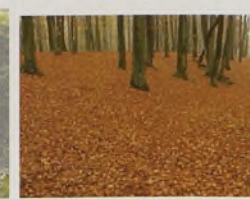

Pomnik Przyrody

Rzeka Pankówka

Przyroda

Wręczyca

Użytek ekologiczny
„Bagno w Jeziorze”

Użytek ekologiczny „Dzieże Bagno”

Hałda

Maszt RTV w Klepacze

Przyroda

Centrum Dziedzictwa
Przyrody Górnego Śląska

Sygn. **3034**

